

УДК 378.1: 23

О. М. Керницький,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Українська інженерно-педагогічна академія)
akernickii@mail.ru

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ ДО ЗАСТОСУВАННЯ СУБ'ЄКТ-СУБ'ЄКТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація

Розглянуто проблеми ефективної організації професійної підготовки інженерів-педагогів, зокрема педагогічні умови до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в навчально-виховному процесі інженерно-педагогічного ВНЗ; використання положень продуктивного навчання під час формування готовності студентів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Ключові слова: професійна підготовка, майбутні інженери-педагоги, педагогічні умови, суб'єкт-суб'єктна взаємодія, навчальний процес.

Summary

There have been considered problems of effective organization of professional training of engineers-teachers. The pedagogical conditions as for using of subject-subject interaction in the educational process of engineering and pedagogical universities have been defined

Key words: training, future engineers-teachers, pedagogical conditions, subject-subject interaction, learning process.

Постановка проблеми. У процесі аналізу адаптації випускників УІПА було виявлено, що на сьогодні існує низка перешкод в ефективній організації професійної підготовки, а саме [1]:

- небажання випускників ВНЗ інженерно-педагогічного профілю працювати в професійно-технічних навчальних закладах (більша частина опитуваних випускників прагне працювати у виробничій сфері);
- складність адаптування випускників ВНЗ інженерно-педагогічного профілю до реальних умов діяльності у ПТНЗ;
- недосконалість професійно-педагогічних умінь, сформованих у випускників ВНЗ інженерно-педагогічного профілю.

Усе це викликає потребу вдосконалення професійно-педагогічної підготовки студентів інженерно-педагогічного профілю щодо формування особистості майбутнього фахівця та врахування суб'єктності взаємодії учасників НВП як запоруки підвищення їх успішності в професії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові засади організації вищої професійної та професійно-педагогічної освіти в Україні розробляють В. Биков, Г. Єльнікова, Е. Лузік, Н. Ничкало, В. Радкевич, О. Сухомлинська та ін. Важливого значення в дослідженні цієї проблеми набуває підхід до розгляду людини як активного суб'єкта життєдіяльності в освітньому середовищі, висвітлений у працях К. Абульханової-Славської,

Б. Ананьєва, Г. Балла та інших.

Дослідженню соціально-педагогічних аспектів підготовки інженерно-педагогічних кадрів присвячено роботи С. Батишева, Г. Карпової, А. Пастухова; психологічні проблеми розглядали Е. Зеєр, Н. Кузьміна, Т. Кудрявцев; дидактичні аспекти висвітлювалися в працях В. Леднева, П. Підкасистого, Б. Соколова. Найбільше наукових публікацій стосується проблем методики навчання і виховання студентів інженерно-педагогічних спеціальностей (Н. Брюханова, О. Коваленко, В. Свистун, Л. Штефан та ін.).

Проте сучасним теорії та практиці бракує фундаментальних досліджень з проблеми навчання майбутніх інженерів-педагогів застосуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії в педагогічній діяльності.

Постановка завдання. Випускнику вищої інженерно-педагогічної освіти, окрім технічних знань і вмінь, необхідне цілісне орієнтування у світі людини, що припускає розвиненість його власної ціннісно-смыслові сфери, відкритість світу і впливу його культури, наявність рефлексії та емпатійного сприйняття інших людей, уміння вибудовування паритетних відносин з тими, кого він буде навчати, виховувати та розвивати; для формування творчої особистості.

Актуальність методологічної проблематики педагогічних досліджень, з одного боку, визначається особливостями етапу пізнання, на якому знаходиться сучасна вітчизняна педагогічна теорія, а з іншого – особливостями педагогічної практики на етапі реформування національної системи освіти та виховання [2].

Мета статті – розглянути проблеми ефективної організації професійної підготовки інженерів-педагогів, педагогічні умови їхньої підготовки до застосування суб'єкт-суб'єктної педагогічної взаємодії у навчально-виховному процесі інженерно-педагогічного ВНЗ, використання положень продуктивного навчання під час формування готовності студентів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Для розробки нами вивчені якості й властивості особистості, що детерміновані цілями вищої освіти в руслі гуманістичної особистісно орієнтованої педагогіки.

Педагогічними умовами формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в нашому дослідженні визначено такі:

- спрямованість фахової підготовки на усвідомлену мотивацію майбутніх інженерів-педагогів щодо необхідності формування готовності до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в освітньому середовищі ВНЗ.

- упровадження в навчальний процес адаптованих технологій особистісно орієнтованого та продуктивного навчання на основі комунікативного підходу.

- забезпечення міжпредметних та міждисциплінарних зв'язків, що формують готовність майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі інтегрованих професійно-орієнтованих завдань.

Для формування усвідомленої мотивації майбутніх інженерів-педагогів було запроваджено форми роботи, що передбачають

безпосереднє ознайомлення з реальним виробництвом, особливостями професійної та управлінської діяльності сучасного інженера (екскурсії до ПТНЗ міста Харкова; тематичні вечори до професійних свят, зустрічі з випускниками, які досягли професійного успіху на підприємствах та ПТНЗ). Було також проведено заходи в межах викладання як загальних і психолого-педагогічних, так і фахових дисциплін.

Реалізацію зазначеної умови здійснювали на таких рівнях професійної підготовки:

- на рівні навчальної діяльності: лекції-бесіди, що забезпечували безпосередній контакт з аудиторією, давали можливість презентувати сучасний досвід, наводити факти, привернути увагу студентів до найважливіших питань комунікації та застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зростання їх зацікавленості; лекції-дискусії, що передбачали вільний обмін між студентами поглядами з навчально-виробничих проблем, надавали можливість спрямовувати думки учасників дискусії в освітньому середовищі з метою формування необхідних установок; семінарські заняття із запровадженням діалогово-дискусійних методів (“мозкового штурму”, “круглого столу”, “аналізу конкретних ситуацій”);

- на рівні навчально-професійної діяльності: постановка цільових завдань на проходження виробничих практик (аналіз організації та оцінювання стилю спілкування суб'єктів виробництва, самооцінка свого рівня готовності до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії тощо); організація науково-дослідницької діяльності з проблем суб'єкт-суб'єктної взаємодії (залучення студентів до написання рефератів; підготовка виступів на науково-практичних конференціях, олімпіадах та конкурсах творчих робіт);

- на рівні квазіпрофесійної діяльності: ділові ігри (“Ділова нарада”, “Ведення ділових перемовин”) з використанням блок-схем проведених комунікацій та результатів рішень; програвання різноманітних імітаційних ситуацій професійного характеру (“Стилі конфліктної поведінки”, “Що краще в конфлікті?”, “Проблеми суб'єкт-суб'єктної взаємодії”), що давали можливість наблизити навчальний процес до умов професійної діяльності, відчутти задоволення від розв'язання професійно-орієнтованих завдань комунікативного характеру; рольова гра “Лідер-аутсайдер”, спрямована на розвиток професійно важливих та саморефлексію.

Наступна педагогічна умова – упровадження в навчальний процес адаптованих технологій особистісно орієнтованого та продуктивного навчання.

Побудова особистісно орієнтованої системи навчання базується на таких вихідних положеннях:

- пріоритет індивідуальності, самоцінності, самобутності студента як активного носія суб'єктного досвіду, що склався задовго до впливу спеціально організованого навчання в школі та ВНЗ;

- для конструювання та реалізації навчального процесу потрібна особлива робота викладача з виявлення суб'єктного досвіду кожного студента;

- в освітньому процесі відбувається “засвоєння” суспільно-

історичного досвіду, що задається навчанням, та суб'єктного досвіду студента;

- взаємодія двох видів досвіду студента повинна відбуватись не шляхом витіснення індивідуального, наповнення його суспільним досвідом, а шляхом їх постійного узгодження, використання всього того, що накопичене студентом у його власній життєдіяльності;

- головним результатом учіння повинні бути пізнавальні здібності студента сформовані на основі засвоєння знань і умінь.

Основні позиції викладача в системі продуктивного навчання такі: наставник, співробітник, компетентний консультант, особистий радник, науковий керівник індивідуального проекту [3]. Основні позиції майбутніх інженерів-педагогів в системі продуктивного навчання: суб'єкт діяльності, дослідник проблеми, рецензент, проектувальник свого життя.

Студентам було запропоновано завдання, що реалізують принципи продуктивного навчання: самостійно розробити варіанти назви теми лекції в процесі її читання; самостійно скласти висновки за матеріалами лекції: це завдання формує комунікативний компонент, аналітичне мислення, активізує розумову діяльність протягом заняття; виділити ключові слова або словосполучення, на яких базується зміст теми: така робота вчить визначати головну думку; зробити інформаційний колаж лекції (малюнок або композицію з газетно-журнальних вирізок), що дозволяє перенести найчастіше абстрактний матеріал у систему ілюстративних образів; розробити план прослуханої лекції: це завдання формує вміння бачити частини тексту, правильно виділяти композиційні блоки, зумовлені мікротемою; розробити проект лекції; розробити проект практичного заняття за лекційними матеріалами щодо суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Педагогічна умова – забезпечення міжпредметних зв'язків між дисциплінами, що формують готовність майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії на основі інтегрованих професійно-орієнтованих завдань полягала в гармонійному поєднанні в спецкурсі та в дидактичному комплексі “Взаємодія” матеріалів дисциплін, які безпосередньо впливають на формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Це відображає необхідність співробітництва інженерів-педагогів та учнів в умовах ПТНЗ, зокрема під час засвоєння дисциплін: “Дидактичні основи професійної освіти”, “Методологічні засади професійної освіти”, “Українське фахове мовлення”, “Теорія і методика виховної роботи”, “МПН: дидактичне проектування”, “Комунікативні процеси у педагогічній діяльності”.

Під час реалізації цієї педагогічної умови ми виходили з того, що, як показало вивчення освітньо-кваліфікаційних характеристик фахівців, професіограм, психограм професій, поряд із загальними якостями, які притаманні професіоналам, у майбутніх інженерів-педагогів необхідно сформулювати й специфічні характеристики, обумовлені особливостями їхньої діяльності [1]. Ця умова знайшла своє відображення в розробленому нами спецкурсі “Основи формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії”, який було запропоновано студентам експериментальної групи. Необхідність

створення спецкурсу виникла у зв'язку з тим, що в програмах дисциплін кафедр УПА недостатньо розкриті питання, пов'язані з формуванням готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії.

Сучасна педагогічна наука наголошує, що для продуктивного засвоєння знань та інтелектуального розвитку важливим є встановлення широких зв'язків як між різними розділами навчальних курсів, так і між предметами в цілому (внутрішньопредметна та міжпредметна інтеграція) [2].

МПЗ сьогодні доцільно розглядати як багатоаспектну проблему. З одного боку, МПЗ виступають як прості й складні поняття, конкретні визначення, наслідки, закони, правила і методи діяльності, відібрані з науки й внесені в зміст навчального предмета, за допомогою взаємодії між якими досягається внутрішня єдність освітньої програми, а також послідовне з'єднання декількох різних дисциплін в одне ціле. З іншого боку, МПЗ визначають цільову спрямованість усіх інших принципів навчання, підпорядковуючи їх вирішенню основного завдання.

Для чіткої реалізації міжпредметності як педагогічної умови була створена база МПЗ – таблиця МПЗ та її специфікація й база занять за суміжними дисциплінами, що надає змогу за необхідності здійснити пошук міжпредметних категорій. Використання бази дозволяє перевірити правильність і повноту засвоєння ними необхідних для подальшого вивчення категорій щодо суб'єкт-суб'єктної взаємодії, самостійно простежити перспективу вивчення тих або інших дисциплін.

До дидактичного комплексу включено інформаційно-довідкову систему та базу МПЗ для надання допомоги студентам у засвоєнні ключових міжпредметних категорій, понять і визначень, що стосуються формування готовності до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії. Його можна використовувати як у традиційній моделі навчання, так і в рамках нетрадиційних моделей (індивідуально-орієнтованій моделі навчання).

Рівень об'єктивності матеріалів досягався відповідно до таких вимог: оптимальний рівень складності; надійність; валідність; усебічність оцінки різних рівнів засвоєння навчальної інформації.

У результаті аналізу визначено такі групи вимог: психологічні вимоги: формування внутрішньої і зовнішньої мотивації до навчальної діяльності (за допомогою пояснення значущості готовності майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії); методичні вимоги: урахування особливостей навчальних предметів, їх комплексного подання в змісті, взаємозв'язок методичних одиниць, методів навчання та форм контролю.

Висновки. Таким чином, у статті розглянуто педагогічні умови підготовки майбутніх інженерів-педагогів до застосування суб'єкт-суб'єктної взаємодії в навчально-виховному процесі інженерно-педагогічного ВНЗ. Напрямок подальшого пошуку – використання методів продуктивного навчання на основі комунікативного підходу під час тренінгових занять.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваленко О. Е. Методика професійного навчання / О. Е. Коваленко, Є. В. Шматков, Н. О. Брюханова, Н. В. Корольова. – Х. : ВПП "Контраст", 2010. – 488 с.
3. Никитина Н. Н. Основы профессионально-педагогической деятельности / Н. Н. Никитина, О. М. Железнякова, М. А. Петухов – М. : Мастерство, 2002. – 288 с.
5. Тархан Л. З. Компетентностный подход в обучении инженера-педагога / Л. З. Тархан // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. – 2005. – № 10. – С. 58 – 64.

Стаття надійшла до редакції 17.10.2016